

Fig. 1a-b. Vilhelm Petersens indledende forslag til en kirke ved Statshospitalet (s. 2411). Snit og plan (uden mål). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Vilhelm Petersen's initial proposal for a church at the State Hospital.*

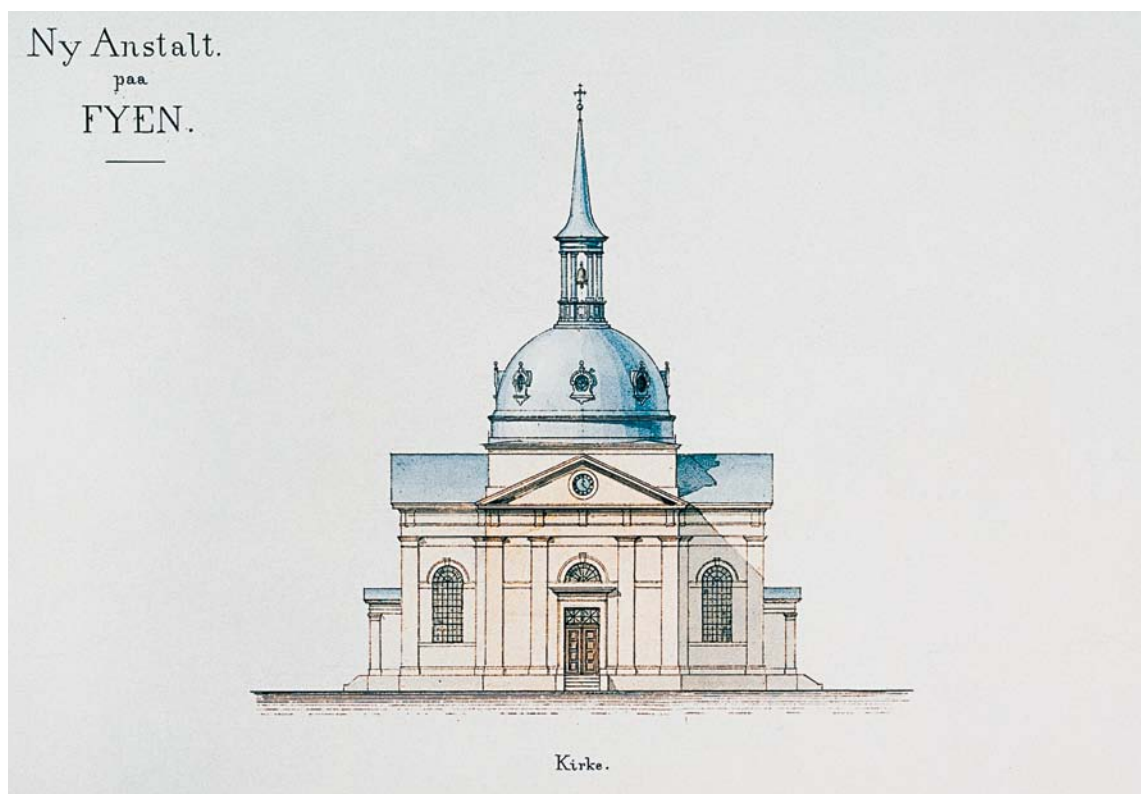

Fig. 1c. Vilhelm Petersens indledende forslag til en kirke ved Statshospitalet (s. 2411). Opstalt (uden mål). Foto Arnold Mikkelsen 2010. – *Vilhelm Petersen's initial proposal for a church at the State Hospital.*

STATSHOSPITALET'S †KIRKESAL

(MIDDELFART SYGEHUS, PSYKIATRISK AFDELING)

Statshospitalet opførtes i perioden 1884–1888 på Middelfart Markjorder syd for købstaden efter tegning af arkitekt, etatsråd Vilhelm V. Petersen, der tidligere havde tegnet Vestre Hospital, København, (opført 1882–85) og omtrent samtidig tegnede Almindelig Hospital, København, (opført 1885–92).¹ Det tidligere hospitalsområde, nu kaldet Teglgårdsparken, strækker sig fra Brovejen i nord til Lillebælt i syd.

Vilhelm Petersens tegninger til hospitalet (fig. 1a–c) viser, at det var intentionen at opføre en selvstændig kirkebygning på hospitalsområdet. I det endelige projekt valgte man imidlertid at opføre en kirkesal i den østre del af hovedbyg-

ningens beletage. Indviet 1888 i forbindelse med ibrugtagningen af hospitalet.

Kirkesalen fremtræder så godt som uforandret i Vilhelm Petersens klassicistiske palæstil. Den domineres af langsidernes markante rundbuevinduer, der i vestvæggen spejles af to rundbueblændinger disponeret omkring den centrale og jævnhøje rundbuede indgangsdør. Foran blændingerne stod tidligere to cylindriske kakkellovne, i begge blændingers rundbuer var malet et kors omgivet af palmeblade og bogstaverne A og Ω. Over indgangsdøren var malet Korslammet og omkring det en versalinskription (Job 1,21). Rummet var oprindeligt holdt i en lys far-

Fig. 2. Kirkesalens indre, 1944 (s. 2411). Foto Liisberg 1944, Middelfart Museum. – *Interior of the chapel, 1944.*

veholdning, mens væggenes paneler samt dørene havde marmorerede fyldinger. I forbindelse med en istandsættelse i nyeste tid er dette farveskema erstattet af en farveholdning domineret af lyseblå og hvid.

Kirkesalens nedlæggelse 1995 må ses i sammenhæng med lukningen af hospitalet 1999. Den tidligere kirkesal benyttes nu som mødelokale af en privat virksomhed, der har domicil i statshospitalets tidligere hovedbygning. Dens væsentligste inventar overgik efter nedlæggelsen til Middelfart Museum og er nu en del af Psykiatrisk Samling, hvorimod lamper og lysekroner forblev i bygningen og nu er overflyttet til den tilstødende festsal.

Kilder. Den vigtigste kilde til kirkesalens udseende er foruden bevarede fotografier et inventarium udført 1994 som forberedelse til nedlæggelsen.²

INVENTAR

† *Alterbordet* blev kasseret 1995.

* *Alterduge.* 1) 1900-tallet, af bomuld, 220x125 cm. Dugen er kantet med venetiansk broderi. I Psykiatrisk Samling, Middelfart Museum (inv.nr. 75/1992x460). 2) 1900-tallet, af bomuld, måler 125x215 cm. Dug med knipt blomstermotiv som kant. I Psykiatrisk Samling, Middelfart Museum, (inv.nr. X 01628).

* *Antependium*, af rødt fløj, måler ca. 0,9x3 m. I Psykiatrisk Samling, Middelfart Museum (inv.nr. X 01633).

* *Alterprydelsen* (jf. fig. 2), o. 1884, omfatter et maleri, indsat i portalramme udført i klassicistisk stil. Rammen er helt forgyldt. Nederst malet skriftsted i versaler: »Jeg er livets brød«. Korset, der oprindeligt afsluttede tavlen, er afmonteret og ophængt på væggen ved siden af. *Maleriet*, olie på lærred,

Fig. 3. Kirkesalens indre, 1944 (s. 2411). Foto Liisberg 1944, Middelfart Museum. – *Interior of the chapel, 1944.*

160×116 cm, er udført 1884 og signeret af Knud Hansen efter Carl Blochs altertavle til Holbæk Kirke fra 1873 (*DK Holbæk* 2860). I Psykiatrisk Samling, Middelfart Museum (inv.nr. X 01632).

★*Altersæt*. O. 1986, af tin. Sættet består af kalk og disk, i begge et indgraveret lodighedsmærke og ejermærket »Psyk. afd. Kirke 10/86«. Til sættet hører ★*oblatæske* nr. 2.³ I Psykiatrisk Samling, Middelfart Museum (inv.nr. X 01639 og X 01636).

★*Alterkande*, o. 1888, af porcelæn, udført af Den Kongelige Porcelænsfabrik. 28 cm høj, sortmalet med forgyldt kors i højt relief og forgyldt fod og overkant. Kanden hører sammen med ★*oblatæske* nr. 1 og ★*skålen*. I Psykiatrisk Samling, Middelfart Museum (inv.nr. X 01629).

★*Oblatæsker*. 1) O. 1888, af porcelæn, udført af Den Kongelige Porcelænsfabrik. Sortmalet med forgyldt kors på låget i højt relief. Hører sam-

men med ★*alterkanden* og ★*skålen*. I Psykiatrisk Samling, Middelfart Museum (inv.nr. X 01640). 2) O. 1986, af tin, udført af Just, Danmark. Under bunden støber- samt lodighedsmærke. Hører til ★*altersættet*. I Psykiatrisk Samling, Middelfart Museum (inv.nr. X01635).

★*Skål*, o. 1888, af porcelæn, udført af Den Kongelige Porcelænsfabrik, tværmål 15,5 cm. Sortmalet på ydersiden, med forgyldt fod, overkant og kors på siden, sidstnævnte i højt relief. Hører sammen med ★*alterkanden* og ★*oblatæske* nr. 1. I Psykiatrisk Samling, Middelfart Museum (inv.nr. X 01641).

★*Alterstager*, forsølvede, 43 cm høje. Med flad, profileret fod, smalt balusterskaft med markant, fladt midtled og flad lyseskaal. I Psykiatrisk Samling, Middelfart Museum (inv.nr. X 01630-31).

★*Altertæppe*, vævet, 148,5x66,5 cm. Mønstredekoration i rød, blå og hvid farveholdning, på

smalsiderne hvidt kantebånd. I Psykiatrisk Samling, Middelfart Museum, (inv.nr. X 01634).

†*Alterskranke*, o. 1888, halvrund med håndliste båret af balustre. Destrueret o. 1995.

†*Prædikestol* (jf. fig. 2), o. 1888. Sekskantet stol med markant sokkel, begge med bemalede fyldingspaneler. Stolen var opstillet i salens nordøstlige hjørne. Destrueret 1995.

Som (†)*stolestader* anvendtes 23 bænke (jf. fig. 3), o. 1888, af træ med en enkel dekoration i nyklassicistisk formsprog, perlefarvede. Bænkene overgik ved kirkesalens nedlæggelse til hospitalet og blev overtaget af de nuværende ejere af hovedbygningen.⁴

**Præstestol*, o. 1888, af træ. Armstol udført i nyklassicistisk stil med markante volutter som afslutning på agterstaffene. Perlevid bemaling med koksgrå og forgyldte detaljer. I privateje.

**Harmonium*, o. 1888, udført af Anton Berntsen, Vejle. Harmoniet, der tidligere var perlefarvet, er i nyeste tid blevet afrenset sine farver. I privateje.

†*Salmenummertavle*. Destrueret o. 1995.

To **ringkroner* (jf. fig. 2), o. 1888, hver med 18 lamper udført i et neoklassicistisk formsprog. Ringkronerne forblev i bygningen efter kirkesalens lukning og er nu ophængt i den tidligere festsal i hovedbygningen.

Ti tredobbelte elektriske **lampetter*, o. 1888, hvidmalede, er overført til den tilstødende sal i det tidligere hospitals hovedbygning.

**Jordpåkastelsesudstyr*, o. 1888, af træ, sortmalet. I Psykiatrisk Samling, Middelfart Museum (inv.nr. X 01638).

†STATSHOSPITALET'S KIRKEGÅRD

Den lille kirkegård blev anlagt 1888 på statshospitalets område, nu kaldet Teglgårdsparken, sydvest for hospitalets hovedbygning. Kirkegården blev nedlagt 1995 forud for lukningen af Statshospitalet 1999, men ophørte i praksis med at fungere 1963, da den sidste patientbegravelse fandt sted.⁵ Området er nu ryddet og omlagt til græsplæne.

En plan over hospitalsområdet fra 1909 viser, at kirkegården var opdelt af tre stier i fem rektangulære sektioner. Et (†)*kapel* (jf. ndf.) var opført

centralt på området, og foran dette var anlagt en cirkulær plads. Ifølge en beskrivelse af forholdene o. 1908 var alle patientgrave anonyme, 'tæt tildækket af vedbend' og forsynet med en 'stor grå pæl med et sort nummer'.⁶ Da kirkegården blev nedlagt var beplantningen domineret af taks.

(†)*Kapel*, 1888, tegnet af Vilhelm Petersen. Opført i gule teglsten med sort tagbeklædning i samme klassicerende formsprog som hospitalet. Bygningen, der nu er omdannet til beboelse, rummede foruden det centrale kapel mindre tilstødende lokaler til dissektion (nord) og ligrum (syd).

KIRKEGÅRDSMONUMENTER

1) (Fig. 4), o. 1908, over Frederik Lange, sindsygehospitalets første overlæge 1887-1907, *10. nov. 1842, †29. dec. 1907.

Grå granit, 98×209 cm. Stele med bronzerelief af afdøde set i profil, angivelig signeret »Frederik Lange – Mai 1908«,⁷ med støbermærke for L. Rasmussen, København. Relieffet tager udgangspunkt i et portræt tegnet af P. S. Krøyer i februar 1907.⁸ Under relieffet er hugget en versalinskription.

†*Kirkegårdsmonumenter*. Ved kirkegårdens nedlæggelse 1995 fandtes følgende gravminder på Statshospitalets område.

1) O. 1904, over ægteparret Carl Christensen, forvalter, *7. juli 1845, †4. maj 1904 og Camilla Christensen *23. sept. 1851, †22. juni 1904. Af groft tilhugget granit. Fundet 1994 delvis skjult i bevoksningen nord for kapellet.

2) O. 1917, over ægteparret Georg Elliot Lumholtz, bogholder, *29. sept. 1851, †26. juni 1917 og Thora Lumholtz, *9. juni 1866, †2. aug. 1946. Groft tilhugget granit. Fundet 1994 delvis skjult i bevoksningen nord for kapellet.

3a-c) Tre gravsten over medlemmer af familien Berthelsen, opsat på fælles gravsted 'lige inden for hovedlågen'.

3a) O. 1923, over O. P. Berthelsen, overplejer, *23. sept. 1860, †29. maj 1923. Granit, ca. 120×70 cm. Inskription på indfældet oval marmorplade.

3b) O. 1937, over Edel Berthelsen, gift med O. P. Berthelsen, *1868, †1937. Rektangulær marmorplade med fordybet versalinskription.

3c) 1974, over Gudrun B. Berthelsen, datter af O. P. og Edel Berthelsen, *26. april 1897, †12. jan. 1974. Rektangulær, poleret granitplade, indskrift i påsatte bronzeversaler(?).

KILDER OG HENVISNINGER

Jf. fortegnelse over arkivalier vedr. kirkerne i Odense Amt i almindelighed s. 52-54 og forkortelser vedr. Odense Amt s. 56-59.

Fig. 4. Kirkegårdsmonument nr. 1, 1908, over overlæge Frederik Lange (†1907) (s. 2414). Foto David Burmeister Kaaring 2010. – *Churchyard monument no. 1, 1908, in memory of Frederik Lange (†1907), consultant doctor.*

TEGNINGER

UHRENHOLDT HOLDING (i tidl. Statshospital): Vilhelm Petersens første plan og prospekt til et statshospital.

LITTERATUR

Harriet Hansen, *Teglårdsparken – sindssygehospitalet, der blev en bydel*, Middelfart 2007 (Hansen).

Beskrivelse ved David Burmeister Kaaring. Engelsk oversættelse ved Joan F. Davidson. Redaktionssekretær Heidi Lykke Petersen. Teknisk og grafisk tilrettelægelse ved Mogens Vedso. Redaktionen afsluttet sept. 2010.

NOTER

¹ Vestre Hospital i Tietgensgade, der 1910 skiftede navn til Rudolph Bergs Hospital, blev nedlagt 1999, se Knud Millech, *Danske arkitekturstrømninger 1850-1950* (Kay Fisker red.), København 1951, 194. Almindeligt Hospital blev 1919 en del af De Gamles By.

² NM.

³ Særkalkene fra kirkesalen blev efter 1994 søgt distribueret til kirker, hvor de kunne gøre nytte. Provst Peter Lind oplyser (e-mail af 11. marts 2010), at nogle af særkalkene er i Middelfart Kirke og Røjleskov Kirke, andre skal være givet til Strib Kirke.

⁴ Venligst oplyst 10. juni 2010 af Pia Mathiasen. Uhrenholt A/S overtog et antal af bænke, da firmaet erhvervede det tidligere hospitals hovedbygning.

⁵ Efter 1963 er kun en enkelt person blevet begravet på kirkegården, da vedkommende blev stedt til hvile i sine forældres gravsted 1974. Hansen 14.

⁶ Hansen 14.

⁷ Hvis der er tale om en signatur, er relieffet det eneste kendte modellerede arbejde fra Frederik Langes hånd. Det er imidlertid også plausibelt, at inskriptionen gengiver en påskrift på den tegning, der ligger til grund for relieffet, og at kunstneren bag relieffet derfor kan være P. S. Krøyer (jf. note 8). Grå granit, 98×209 cm. Stele med bronzerelief af afdøde set i profil, angivelig signeret »Frederik Lange – Mai 1908«, ⁷ med støbermærke for L. Rasmussen, København. Relieffet tager udgangspunkt i et portræt tegnet af P. S. Krøyer i februar 1907.⁸ Under relieffet er hugget en versalinskription. Elisabeth Fabritius, KglBibl, har endvidere peget på ligheden mellem relieffets inskription og Krøyers håndskrift (e-mail korrespondance 10. og 29. juni 2010).

⁸ Middelfart Museum, Psykiatrisk Samling. Tegningen er signeret »S Krøyer/ Middelfart Marts/ 1907«. P. S. Krøyers forhold til overlæge Lange er belyst af Peter

Michael Hornung, *Peder Severin Krøyer*, København 2002, 374 ff.

THE †CHAPEL IN THE STATE HOSPITAL

ENGLISH SUMMARY

The Statshospital (State Hospital) was designed by Vilhelm V. Petersen, architect and Councillor of State, and it was built in 1884–88 on fields directly to the south of the market town of Middelfart. According to the initial plans the architect wanted to construct a freestanding church building within the hospital area (fig. 1a–c), but in the final version of the project a chapel was instead established in the eastern part of the main building's *bel etage*.

The chapel-room still has much of its original appearance in Vilhelm Petersen's neo-classicist palais style, but the original light colouring of the interior, with marbled panels and doors, has been replaced in connection with recent renovations by paintwork dominated by blue and white.

The chapel was abandoned in 1995, before the

closure of the hospital in 1999. Its most important furnishings were then transferred to Middelfart Museum and are now part of the Psychiatric Collection. Lamps and chandeliers remained in what had been the hospital's main building, however; the building now functions as the headquarters of a private company.

DESCRIPTION. The main furnishings are listed below in the same order as in the Danish text.

**Altar ornament*, c.1884. Frame in neo-classicist style with painting modelled on Carl Bloch's altarpiece for Holbæk Church, painted by Knud Hansen. In the Psychiatric Collection, Middelfart Museum (inv.no. X 01632).

**Ewer*, **wafer box* and **bowl*, c.1888, made by the Royal Copenhagen Porcelain Factory. Painted black on the outside with gilded details. In the Psychiatric Collection, Middelfart Museum (inv. nos. X 01629, X 01635 and X 01641).

(†)*Circular chandeliers* and (†)*bracket lamps*, c.1888, in white-painted metal. Now hanging in the adjacent room in the former main building of the hospital.